

Literatura

1. Bończak Kucharczyk E., Herbst K., Chmura K., Jak władze lokalne mogą wspierać przedsiębiorczość, Fundacja Inicjatywy Społeczno – Ekonomicznych Polska Fundacja Promocji Małych i Średnich przedsiębiorstw, Warszawa 1998
2. Europejska Karta Samorządu Terytorialnego, Cz I.
3. Pająk K., Rola samorządu terytorialnego w kształtowaniu rozwoju lokalnego, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2005
4. Sztando A., Oddziaływanie samorządu lokalnego na rozwój lokalny w świetle ewolucji modeli ustrojowych gmin, Samorząd Terytorialny 1998, nr 11.
5. <http://www.poland.gov.pl/Podzial,administracyjny,i,samorzad,terytorialny,120.html>.

22

УДК 330.835

Ю.В. Бицюра, старший викладач, Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, м. Київ

АКЦІОНЕРНА ВЛАСНІСТЬ ТА ЕТАПИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ

Визначено сутність акціонерної власності та основні етапи її формування в Україні за критерієм переважного способу формування і зміни структури власності.

Ключові слова: акціонерна власність, етапи формування акціонерної власності.

I. Вступ. У результаті проведення широкомасштабної приватизації й подальших інституціональних змін була ліквідована монополія державної власності. Це послужило основою формування нової системи відносин власності, у якій визначальну роль стала грати акціонерна власність.

У ході ринкової трансформації економіки України поки що не вдалось забезпечити глибокої структуризації відносин власності, запровадити ефективні правові та організаційні механізми реалізації переваг акціонерної власності, створити сприятливі умови для нагромадження акціонерного капіталу, розробити дієві механізми управління ним тощо. Приватизація не виконала завдання формування ефективних власників, зацікавлених у зростанні інвестиційної привабливості власних підприємств, у прискореному оновленні матеріально-технічної бази виробництва.

Тому актуальною є необхідність системного дослідження особливостей формування, тенденцій трансформації й перспектив розвитку акціонерної власності в Україні. Таке дослідження дозволить визначити місце й роль

акціонерної власності в системі соціально-економічних відносин, виявити її характерні особливості формування і розвитку.

Проблемі акціонерної власності присвячена значна кількість наукових праць. Важливий внесок у розробку цієї проблеми в Росії зробили праці Л.І. Абалкіна, С.Ю. Глазьева, С.С. Дзарасова, В.Л. Іноземцева, Л.В. Нікіфорова, Ю.Г. Павленко, А.А. Пороховського, А.Д. Радигіна, Д.Е. Сорокіна, Н.В. Сичова, К.А. Хубієва й багатьох інших. Закордоном проблема акціонерної власності знайшла відображення в роботах Дж.К. Гелбрейта, Д.Белла, Д.Норта, Д.Ходжсона, Т.Еггертссона й ряду інших авторів.

У вивчення і розробку проблеми формування та розвитку акціонерної власності значний внесок зробили вітчизняні вчені – Ю.Бажал, О.Бондарь, А.Гальчинський, В.Геєць, М.Герасимук, А.Гриценко, В.Євтушевський, В.Загорський, В.Ємченко, П.Єщенко, Б.Кваснюк, В.Колесник, І.Лазня, В.Ларцев, С.Ледомська, В.Логвиненко, І.Лукінов, С.Мочерний, М.Павлишенко, Ю.Палкін, О.Пасхавер, Ю.Пахомов, А.Покритан, В.Рибалкін, А.Сірко, Б.Стєпенко, В.Черняк А.Чухно, П.Шепель та ін.

II. Постановка мети та завдань. Визначення сутності акціонерної власності, етапів та особливостей її формування в умовах трансформаційної економіки України.

III. Результати. В економічній літературі **сутність «акціонерної власності»** трактується по-різному. Одні автори розглядають її як соціалізовану, колективну форму власності. Інші, навпаки, думають, що по своїй суті вона є винятково приватною власністю [1, с. 104]. Треті визначають її як приватно-колективну (приватно-групову) власність [1, с. 179-180]. На нашу думку, найбільш адекватно відображає її сутність третій підхід. Будучи однією із змішаних форм власності, акціонерна власність формується на пайовій (дольовій) основі за допомогою випуску й реалізації акцій.

В.О. Рибалкін та І.В. Лазня [2, с. 184-189] так визначають сутність акціонерної власності:

1. Вона є приватною власністю акціонера-працівника, коли мова йде про його акції, що приносять невеликий прибуток, який відіграє в бюджеті акціонера другорядну роль.

2. Вона є однією з форм приватного присвоєння і приносить її власнику прибуток відповідно до вартості акцій, а не до кількості вкладеної праці.

3. У випадку, коли власник акцій одночасно є і працівником, на акції він отримує дивіденди, за використання робочої сили – заробітну плату.

4. Необхідно врахувати і те, що акціонерна власність виникає як об'єднання приватних і колективних власників, тобто є інтегрованою власністю, перетворюючи різних власників у одного колективного власника.

К.Т. Кривенко, В.С. Савчук, О.О. Беляєв та ін. [3, с. 83] визначають акціонерну власність як юридично приватну власність у формі індивідуального паю в сукупному, колективному капіталі, але економічний зміст її реалізується вже через колективне право володіння, розпорядження і користування.

Особливість акціонерної власності, як зазначає В.Д. Базилевич [4, с. 80], полягає в тому, що вона поєднує риси приватної і суспільної власності. З одного боку, власники акцій є приватними власниками тієї частки капіталу, яка відповідає номінальній чи ринковій ціні їхніх акцій, а також доходу від них. Разом з тим, пересічні акціонери через розпорощеність пакета акцій не мають реального права на участь у розпорядженні всім капіталом акціонерного товариства. Реальне право на розпорядження й управління капіталом товариства мають лише ті, хто володіє контрольним пакетом акцій.

Отже, акціонерна власність – це складний суспільний феномен, який породжений розвитком продуктивних сил і соціально-економічних відносин, має власний зміст і не зводиться однозначно ні до колективної, ні до приватної власності. Акціонерна власність – це специфічна колективно-приватна форма власності, а саме: за формою вона колективна, але за соціальним характером – приватна.

В країнах з розвинутою ринковою економікою формування акціонерної власності відбувалося еволюційним шляхом на основі дії економічних законів (закону адекватності виробничих відносин рівню й характеру продуктивних сил, закону концентрації виробництва, закону вартості та ін.).

В сучасній Україні формування акціонерної власності здійснювалось особливим трансформаційним шляхом інституційних змін в системі економічних відносин, що зумовлений масштабною приватизацією державних підприємств та процесом первісного нагромадження капіталу в умовах глибокої соціально-економічної кризи, нерозвинутого ринкового середовища і слабого державного контролю за підприємницькою діяльністю. Зазначимо, що акціонерна власність в Україні також формувалась шляхом: створення нових акціонерних товариств юридичними та фізичними особами, реорганізації існуючих недержавних підприємств.

В залежності від способів здійснення приватизації в Україні, вчені виділяють такі її основні етапи:

1) стихійна або «номенклатурна» приватизація (кінець 80-х – початок 90-х років ХХ ст.);

2) «мала» приватизація (1992-1994 рр.) – приватизація малих підприємств через оренду з викупом або викуп трудовим колективом;

3) «безплатна» або сертифікатна приватизація, масова приватизація (1995-1999 рр.) з використанням приватизаційних цінних паперів для залучення широких верств населення до придбання акцій великих і середніх підприємств та малих об'єктів; 4) грошова приватизація (з 1999 р.) через індивідуальні процедури залучення стратегічних інвесторів (національних, із близького та далекого зарубіжжя).

Оскільки акціонерна власність в значній мірі формувалась під впливом роздержавлення та приватизації, то, відповідно до вищезазначених етапів приватизації, виділимо і охарактеризуємо основні **етапи формування акціонерної власності в Україні** (за критерієм переважного способу формування і зміни структури власності):

1) Зародження акціонерної власності в процесі первісного нагромадження капіталу шляхом роздержавлення та «малої» приватизації в інтересах партійної номенклатури (кінець 80-х – початок 90-х років ХХ ст.).

2) Масове формування розпорошеної та інсайдерської акціонерної власності в процесі сертифікатної приватизації (1995-1998 рр.).

3) Перерозподіл акціонерного капіталу від працівників і менеджерів до зовнішніх інвесторів (переважно фінансово-промислових груп, «наближених» до державної влади) на фоні концентрації акціонерної власності в процесі грошової приватизації та «реприватизації» (з 1999 р.).

IV. Висновки. Акціонерна власність – найбільш розвинена форма усупільнення приватної власності, яка має колективно-приватний характер і являє собою сукупність соціально-економічних відносин між акціонерами, менеджерами, найманими робітниками, державою та іншими економічними суб'єктами з приводу привласнення ресурсів, виробленого продукту та розподілу доходів.

Характерні особливості й суперечності формування акціонерної власності в Україні: виникла на нетрудовій основі в результаті широкомасштабного роздержавлення та приватизації, відчуження власності від більшої частини населення (особливо працівників АТ), активізація процесу перерозподілу акцій у середині підприємства на користь адміністрації й концентрації акціонерного капіталу в окремих фінансово-промислових групах, наближених до державної влади, використання рейдерських схем при перерозподілі акціонерної власності та ін. Це обумовило деформацію акціонерної власності, а саме: виникнення суперечності між асоційованою природою акціонерної власності і механізмом її реалізації в інтересах вузького соціального прошарку, зрощування фінансово-промислових груп з державною владою, тенденція до дезінтеграції великих підприємств, спекулятивний оборот фінансових операцій, масштабний вивіз капіталу за кордон тощо.

Список використаних джерел

1. Собственность в экономической системе России. М., 1998. – 326 с.
2. Рибалкін В.О., Лазня І.В. Теорія власності. – К.: Логос. 2000. – 279 с.
3. Політична економія: Навч. посібник / К.Т.Кривенко, В.С.Савчук, О.О.Беляєв та ін.; За ред. д-ра екон. наук, проф. К.Т.Кривенка. – 2-ге вид., без змін. – К.: КНЕУ, 2008. – 512 с.
4. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В.Д.Базилевича. – 6-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2007. – 719 с.

Annotation. *Essence of joint-stock property and basic stages of her forming is certain in Ukraine on the repressing method of forming and change of property structure.*

Key words: *joint-stock property, stages of forming of joint-stock property.*